

3. Кузенкова В.П. Форми і методи самостійної роботи студентів над художнім і технічним репертуаром. З музично-педагогічного досвіду: [збірник статей] / В.П. Кузенкова. – Харків: “Видавництво САГА”, 2008. – С. 87 – 96.
4. Милич Б.Е. Воспитание ученика-пианиста в 3-4 классах ДМШ / Б.Е. Милич. - К.: Музична Україна, 1979. – 63 с.
5. Прищеп О.П. Самостійна робота студентів у процесі фортепіанної підготовки / О.П. Прищеп. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – №6. - С. 69-71.
6. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: [навчальний посібник] / О.П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
7. Савшинский С.И. Пианист и его работа / С.И. Савшинский. – Л.: Советский композитор, 1968. – 124 с.
8. Способин И.В. Музыкальная форма: учебник / И.В. Способин. – М.: Музыка [6-е изд], 1980. – 394 с.

Аннотация

Лось О.Н., Сергеева Л.А.

Совершенствование форм и методов самостоятельной работы будущих учителей музыки над произведениями крупной формы

В статье рассматривается самостоятельная работа студентов как важнейшая составляющая учебного процесса в высших учебных заведениях. Определена суть понятия “самостоятельная работа”. Анализируется значение самостоятельной работы будущих учителей музыки и её качественная организация в системе музыкально-педагогической подготовки. Авторы предлагают условия самостоятельной работы будущих учителей музыки: осмысленность занятий, слуховое представление конкретной звуковой цели, определение основных исполнительских трудностей, постоянный контроль, настойчивость в исправлении ошибок и т.д.

Особое внимание уделяется формам и методам самостоятельной работы студентов в процессе изучения произведений крупной формы. Определены практические рекомендации, которые способствуют развитию у студентов музыкально-исполнительской подготовки, творческому мышлению, музыкальности и укреплению навыков самостоятельной работы над произведениями крупной формы.

Ключевые слова: музыкально-исполнительская подготовка, самостоятельная работа, произведения крупной формы.

Summary

Los’ O.M., Sergeieva L.O.

Mastering of Forms and Methods of Individual Work of the Future Music Teachers on Large Music Works

Individual work of students as the most important component of educational process in higher educational institutions has been examined in the article. The essence of the notion “individual work” has been determined. The meaning of individual work of the future music teachers and its qualitative organization in the system of music-pedagogical preparation has been analyzed. The author offers conditions of individual work of the future teachers of music: meaningfulness of the lessons, acoustic presentation of specific sound goal, determination of the main performance difficulties, constant control, persistence in mistakes correction, etc.

Special attention is paid to the forms and methods of individual work of the students in the process of learning of large music work. Practical recommendations favouring to the development of music-performing preparation of students, creative thinking, musicality and strengthening of skills of individual work on the large music works.

Key Words : performing preparation, individual work, large music works.

УДК 78:929 -51 Горовици (477.54)(09)(045)

Мархайчук Н.В.

канд. мистецтвознавства,
доцент кафедри українознавства ХДАДМ;
п.н.с. відділу Зводу пам’яток ХНМЦ ОКС.
(м.Харків)

Захарова С.І.

викладач-методист,
зав. відділом спеціального фортепіано ХССМШ-і;
ст. викладач кафедри спеціального фортепіано
ХНУМ ім. І.П. Котляревського.

**Представники родини Горовици в музичній освіті Харкова
(до історії музичної педагогіки в Україні)**

В публікації висвітлюється значення Олександра Йоахимовича Горовици та Ретіни Самійлівни Горовици в музичному житті Харкова. Завдяки свідченням сучасників та історичним розвідкам науковців педагогічна діяльність та методика роботи Р.Горовици з учнями різного віку оприлюднена і чекає подальшого осмислення.

Постать Олександра Йоахимовича у фаховій літературі здебільшого згадується або у зв'язку із становленням піаністичного генія Володимира Горовиця, або в контексті історії музичної культури Харкова. Найбільш ґрунтовні розвідки стосуються висвітлення специфіки виконавської майстерності О.Горовиця та його критичної діяльності в Харкові. Робиться спроба визначення ролі їхньої педагогічної діяльності в історії вітчизняної музичної педагогіки.

Ключові слова. Музична освіта, піаністична культура, фортепіанна майстерність, музична педагогіка, Горовиць.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Історія музичної культури Харкова славетна багатьма іменами, серед яких панівне місце посідають представники родини Горовиців, яка подарувала світу «Короля Королів піаністів» Володимира Самійловича Горовиця (1903, м. Київ – 1989, м. Нью-Йорк). Учень всесвітньо знаного піаніста і композитора О.Скрябіна Олександр Йоахимович Горовиць (1877, м. Київ – 1927, м. Харків) та вихованка К.Михайлова та В.Пухальського Регіна Самійлівна Горовиць (28.12.1899, м. Київ – 1984, м. Харків) по праву вважаються корифеями харківської фортепіанної школи — однієї з найстарших в Україні. Проте здебільшого їхні імена відомі вузькому колу фахівців, чії наукові та практичні інтереси перебувають в межах історії музичної педагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми... Дослідження історії музичної освіти в Україні ведуться доволі активно, особливо в останні роки. Однак на шляху дослідників виникає чимало проблем. І якщо одні з них пов'язані з об'єктивним, не ангажованим визначенням місця і ролі видатних представників музичної культури в процесі виховання творчої молоді, то інші — з фактичною відсутністю не лише достовірної інформації щодо перепитів життєвого і творчого шляху її окремих представників, але й будь-яких відомостей про методику їхньої педагогічної роботи. В останньому випадку прогалини заповнюють успішні учні, які, знаючи процес музичного виховання із середини, розуміють значення педагогічної діяльності свого викладача не лише на власному прикладі, але й в ширших контекстах.

Останнім часом саме завдяки вдячним учням Регіни Самійлівни, чий нелегкий життєвий шлях унеможливив блискуче просунення кар'єрними сходинками в радянських реаліях, її ім'я увійшло до історії харківської фортепіанної школи. Завдяки свідченням та історичним розвідкам С.Захарової [11], В.Макарова, С.Полусмяка, Н.Руденко [12], Т.Новічкової [10] та інших, ґрунтовним дослідженням О.Кононової [7] та Н.Руденко [11], педагогічна діяльність та методика роботи Р.Горовиць з учнями різного віку оприлюднена і чекає подальшого осмислення. Постать Олександра Йоахимовича у фаховій літературі здебільшого згадується або у зв'язку із становленням піаністичного генія Володимира Горовиця [2; 4; 5], або в контексті історії музичної культури Харкова [8]. Найбільш ґрунтовні розвідки О.Кононової стосуються висвітлення специфіки виконавської майстерності О.Горовиця та його критичної діяльності в Харкові [7].

З урахуванням того, що мистецька освіта не має розглядати окремо від мистецького процесу, будучи прямо підпорядкована йому, **мета публікації** полягає у висвітленні значення «харківської» гілки родини Горовиців в музичному житті міста та спробі визначення ролі педагогічної діяльності Олександра Йоахимовича та Регіни Самійлівни в історії музичної педагогіки.

Виклад основного матеріалу. «Музичність» родини Горовиців доводять відомі факти їхньої історії. Голова родини – Йоахим Горовиць – 1874 р. був обраний членом дирекції Київського відділення Імператорського Російського музичного товариства [4; 5; 11]. Його дружина Регіна була гарною піаністкою, гру якої хвалив Антон Рубінштейн [5, с. 14], яка зуміла захопити своїх дітей музикою. Обидва сини Горовиців мали музичний талант – Самуїл Йоахимович (батько Володимира) музикував на віолончелі; Олександр Йоахимович став професійним піаністом-віртуозом. 1891 р. Олександр вступив до Київського музичного училища («одразу на середній курс, що засвідчує наявність солідної домашньої підготовки» [4]), де навчався у фортепіанному класі слухача Лейпцігської і Московської консерваторій, випускника Петербурзької консерваторії Г.Ходоровського (друга В.Пухальського і М.Лисенка). По закінченні у 1898 р. училища, О.Горовиць благополучно вступив до Московської консерваторії. Ще на вступних екзаменах його помітив молодий тоді викладач О.Скрябін («Горовиць зіграв концерт Ліста ... як досвідчений віртуоз ... самим віртуозним (з усіх вступників. – С.3.) виявився Горовиць» [Цит. за: 5, с. 128]), в клас якого абітурієнт і був зарахований. За час навчання студент О.Горовиць став улюбленим учнем Маестро (настільки улюбленим, що в результаті несправедливого присудження по закінченню консерваторії йому срібної, а не золотої, як на думку вчителя, медалі, О.Скрябін постав питання про свій вихід з викладацького складу Московської консерваторії [2]). По закінченні консерваторії (1903/04), на запрошення І.Слатіна – директора Харківського музичного училища – двадцятисемирічний О.Горовиць приїхав до Харкова. Саме відтоді розпочинається історія «харківської гілки» родини Горовиців.

В Харкові учню О.Скрябіна було запропоновано посаду викладача відділу спеціального фортепіано в музичному училищі. Маловідомим є факт, що паралельно із викладанням в училищі Олександр Йоахимович викладав музику (фортепіано) в Харківському Інституті Благородних панянок, який функціонував у Харкові в дореволюційний час. 1917, коли з ініціативи І.Слатіна в Харкові було відкрито консерваторію, до її викладацького складу увійшов і О.Горовиць. У зв'язку з реорганізацією Харківського музичного училища і відкриттям консерваторії, «з інспекторською перевіркою стану справ до Харкова був відряджений Глазунов, який відмітив Олександра Йоахимовича як одного з перших кандидатів для викладання в консерваторії» [5

с. 130]. За його сприяння і відповідно подання І.Слатіна, О.Горовиць отримав звання професора фортепіанного факультету.

Таке безапеляційне визнання директором Санкт-Петербурзької консерваторії О.Глазуновим викладацького хисту Олександра Йоахимовича є доволі показовим. Проте на сьогодні методика його роботи з учнями відома лише в дуже загальних рисах, а осмислення внеску в історію музичної освіти Харкова потребує подальших ґрунтовних досліджень.

Крім викладацької діяльності О.Горовиць чимало виступав як піаніст-віртуоз. Його концертна діяльність, наряду з виступами Р.Геніки, А.Шульц-Евлера та інших харківських піаністів того часу, була досягненням в області не лише харківського, але й вітчизняного піанізму. «Демонструючи високий рівень майстерності провідні харківські піаністи вдосконалювали художні смаки місцевої публіки», і кожен з них в свій час ставав «глашатаєм передових ідей в мистецтві, пропагандистом його досягнень» [7, с. 16]. Зокрема, О.Горовиць самовіддано поширював музику О.Скрябіна, вводячи у «звучащий побут» міста ще маловідомі тоді новаторські твори свого учителя. Саме завдяки О.Горовицю опуси О.Скрябіна «ширше стали входити до навчального репертуару вихованців училища ..., звучати у програмах камерних вечорів, на зібраннях Музичного гуртка. У ряді публікацій О.Горовиць допомагав прояснити деякі особливості музики О.Скрябіна ... Він із задоволенням зазначав, як вправно «скрябінізувалася» молодь, як найчутливіше ловила вона нові, прогресивні віяння у мистецтві» [8, с. 130].

Дослідникам творчого шляху О.Горовиця відомо, що ще у дореволюційний час «за видатні заслуги в мистецтві перед Батьківщиною» він мав кілька відзнак. Зокрема відомо, що на білому роялі О.Горовиця красувався дарчий напис із золотим вензелем імператора: «Профессору А.И.Горовицу от великого князя Николая Романова» [9]. Мав О.Горовиць і радянські нагороди. Зокрема, 1924 р. спілка НКРС до 25-річчя його професійної діяльності ініціювала присудження проф. О.Горовицю звання заслуженого артиста Республіки [5, с. 132].

В цілому навіть з наведених фактів стає зрозумілим, що переоцінити роль О.Горовиця у музичному житті Харкова доволі важко. Але необхідно підкреслити, що не менш вагому роль він відіграв в долі та піаністичній кар'єрі рідних племінників Володимира та Регіни Горовиць – дітей свого рідного брата Самуїла, який на поч. ХХ ст. із своєю сім'єю мешкав у Києві. Його дружина Софія була вихованкою Київського музичного училища по класу фортепіано (яке не закінчила через одруження у 1894 із Самуїлом) – отже усі їхні діти початкову музичну освіту отримали вдома. Будинок Горовиців «був наповнений звуками рояля» [5, с. 105], а близькими друзями були відомі музиканти – Ф.Блуменфельд, Р.Глієр, Г.Нейгауз та ін., спілкування з якими зміцнило підґрунтя для зростання музичних індивідуальностей усіх дітей, які, будучи надзвичайно обдарованими, стали професійними музикантами (Григорій – скрипалем, Яків, Регіна, Володимир – піаністи). Менший з них – Володимир, початок професійної кар'єри якого був пов'язаний із Харковом — отримав світове визнання.

Протягом 1913–15 р. Володимир навчався у Київському музичному училищі (консерваторії) в класі В.Пухальського. 1915 р., із переходом на середній курс, В.Горовиць був офіційно переведений до класу талановитого молодого піаніста С.Тарновського (1928 р. емігрував у Францію, потім США), але продовжував консультуватися у В.Пухальського. 1920 р. Володимир закінчує консерваторію, але (у зв'язку з відсутністю С. Тарновського в Києві) вже у класі Ф.Блуменфельда (у 1918–22 рр. мешкав у Києві; у 1920–22 рр. — директор консерваторії). Відтоді зав'язуються дружні стосунки Горовиців з Г.Нейгаузом (племінником Ф.Блуменфельда), який у 1919–22 рр. працював у Києві під протекцією дяді.

Отже, більшу частину навчання в Київській консерваторії В.Горовиць був пов'язаний з В.Пухальським, яки мав великий вплив на свого учня. До того ж, майже двадцять років тому саме у В.Пухальського навчалися тітка (Є.Горовиць) і мама (С.Бодик) Володимира, а паралельно з ним – сестра Регіна. За спостереженням сучасників, В.Пухальський мав неабияку здатність «ставити вірний педагогічний діагноз» і знаходити шляхи для подолання виявленого недоліку. При цьому він неодноразово повторював, що головне для нього – розвинути художній смак музиканта: «Я займаюсь не з пальцями, а з людиною» [5, с. 65]. Притому методика В.Пухальського була розрахована на досягнення учнями високої технічної майстерності. Так, в його класі «заняття проходили два дні на тижні: вівторок був «днем техніки». Уроки давались кожному учневі індивідуально, поки інші спостерігали (!) ... п'ятниця – була «днем репертуару» [Цит. за: 5, с. 169].

Додамо, що до того ж з 1915 р. викладачем камерного ансамблю у Володимира (як і його сестри Регіни) був Р.Глієр – видатний скрипаль і композитор, перший директор Київської консерваторії, а до того ж – співучень дяді Олександра по Петербурзькій консерваторії. Слід підкреслити, що саме харківському дядькові Олександру Володимир був зобов'язаний своєю єдиною зустріччю з О.Скрябіним, яка відбулася 1914 р.. За кілька місяців до трагічної смерті геніального музиканта, одинадцятирічний Володимир по протекції дядька грав для Маестро, який перебував у Києві та Харкові із сольними концертами. За відомою в музичних колах легендою, О.Скрябін, який по тому завжди був для В.Горовиця одним з найвищих авторитетів, «благословив» Володимира, завіривши його матір: «піаністом він буде, безумовно» [2].

За свідченням нащадків О.Горовиця, у першій половині 1920-х рр. Володимир час від часу зупинявся в Харкові у дяді, який сприяв становленню племінника як концертуючого піаніста. І хоч документальні підтвердження знаходять лише три концерти В.Горовиця у Харкові, пам'ять членів родини Горовиців зберігає інший факт. Перший сольний концерт Володимир мав саме у Харкові, і не без допомоги дяді!

1925 р. В.Горовиць, який за п'ять років встиг заявити про себе як про талановитого піаніста-віртуоза, офіційно від'їжджав до Німеччини у концертне турне і на навчання у всесвітньо відомого піаніста А.Шнабеля в Берлінській Вищій школі. Той факт, що 1927 р. саме його було обрано представником від УСРР на інавгураційному Міжнародному конкурсі ім. Ф.Шопена, свідчить, що перші роки перебування В.Горовиця за кордоном не розцінювалися як еміграція. Але його відмова повернутися змінила як його кар'єру, так і долі його родичів, що лишилися в Союзі. Зокрема, його батько і брат зазнали арештів, а «харківський дядько» проф. О.Горовиць, який поручився за племінника перед його від'їздом до Німеччини, – політичних переслідувань. Його, вже хворого на туберкульоз, постійно викликали на безглузді допити, конфіскувавши більшу частину майна. І це не дивлячись на те, що на згаданому вище вечорі з нагоди 25-річчя творчої діяльності, його іменували «найвидатніший передовик у музичних колах України» та вітали від ЦК й Харківського Губвідділу «Всеробмистецтва» [Цит. за: 5, с. 132]. На захист корифея харківської фортепіанної школи встав сам А.Луначарський, видавши «грамоту», що ззивала огородити родину музиканта від обшуків і конфіскацій [9]...

В страшому 1937 р., коли репресії проти інтелігенції набули небувалого розмаху, родина О.Горовиця, після насильницького виселено з квартири, була вимушена оселитися у підвальному приміщенні того ж будинку. Але Олександр Йоахимович того вже не знав. Після перенесених потрясінь, 1927 р. на порозі п'ятдесятиріччя, учень геніального О.Скрябіна помер.

Але на цьому історія «харківської гілки» родини Горовиців не завершується. Ще до 1984 р. в місті мешкала рідна сестра Володимира – Регіна Самійлівна Горовиць, яку, без перебільшень, услід за дядьком Олександром, слід величати корифеєм харківської фортепіанної школи. Як стверджували друзі Горовиців, Регіна безперечно мала можливість покинути СРСР разом з братом. Але не змогла. Тут в неї лишалися батьки, яким вона багато чим була зобов'язана, перший чоловік (дехто Розенфельд) і шестирічна донечка...

Її піаністична кар'єра, як і в брата, розпочиналася у Києві. 1908 р. Регіна, вже будучи ученицею жіночої гімназії, вступила до Київського музичного училища. Протягом 1908–13 рр. навчалась в класі молодого К. Михайлова; а на старшому курсі училища та перших курсах консерваторії (1914–18 рр.) – в класі того самого В.Пухальського, у якого навчався і її брат (з 1918 р., як і Володимир, – у С.Тарновського). Друзі Володимира і Регіни по консерваторії згадували, що «в училищі, а потім і в консерваторії Регіна затмевала брата й вважалася однією з найсильніших і перспективних піаністок» [5, с. 188]. А серед них були як А.Альшванг, В.-Б.Левік, Б.Лятошинський, Л.Ревуцький, без яких не уявити історію радянської музики, так і не менш відомі, але в інших контекстах В.Булгакова (донька відомого письменника), С.Лифар (хореограф зі світовим іменем) та ін.

1918 р. Р.Горовиць виходить заміж, а у липні 1919 р. у неї народжується донька [5, с. 311]. Але при тому вона не лише не покидає навчання і отримує 1 червня 1919 р. диплом «вільного художника», але й продовжує професійну кар'єру. 1920–25 рр. працює солісткою та концертмейстером Київської філармонії, виступаючи у залах Києва і Харкова сольоно та у складі ансамблів (з братом Володимиром та Н.Мільштейном, у якого була штатним акомпаніатором). Після від'їзду Володимира у Німеччину, їде до Москви, де працює концертмейстером Московського гастрольбюро. 1927 р. вдруге виходить заміж (за перспективного науковця-економіста Овсія Лібермана, відомого чи не кожному школяру автора так званої «Косигінської реформи») і переїжджає до Харкова (саме у той рік, коли брат не повертається з-за кордону та помирає рідний дядько — Олександр Йоахимович Горовиць).

У ще столичному, але вже дуже радянському, Харкові окрилена Регіна поринає у музичне життя міста. Протягом 1927–37 рр., як штатний концертмейстер Харківської філармонії, активно концертує з видатними музикантами – Л.Гілельсом, А.Ліщинським Д.Ойстрахом. 1933 р., за результатами Всеукраїнського відбору, як солістка-піаністка брала участь у Першому Всесоюзному конкурсі музикантів-виконавців, що відбувся у Москві під егідою Й.Сталіна... Її кар'єра, здається, була на злеті. Але 1937 р., коли політична ситуація в країні загострилась, Регіна, яка мала потужний виконавський досвід, була вимушена відмовитись від виконавської кар'єри. Відтоді вона – сестра емігранта, родичка «ворогів народу» (її брат та батько загинули в концтаборах СРСР), і до того ж — дружина особи, яка протягом 1938–39 рр. як «іноземний шпигун і терорист» була під слідством по сфабрикованій органами НКВС справі. Р.Горовиць зосереджується на викладанні. Від 1937 р. вона – викладач Харківського музичного училища, а з 1939 р. – Харківської консерваторії (де на той час, як би не рання смерть, ще міг би працювати вже 62-річний проф. О.Горовиць). Відповідно автобіографії Р.Горовиць, у довоєнний час як викладач консерваторії вона мала класи спеціального фортепіано, камерного ансамблю і акомпанементу.

Під час Другої світової війни подружжя Горовиць-Ліберман було в евакуації: 1941–43 рр. – у Киргизстані, де Регіна працювала викладачем Фрунзеньського музичного училища і мала виступи на Киргизському радіо; а протягом 1944–47 рр. – у Москві, де Р.Горовиць працювала концертмейстером в Московській філармонії та викладачем Московського музично-театрального училища ім. О.Глазунова. В Москві, за свідченнями В.В.Катаяна (пасинка Л.Брік), подружжя Горовиць-Ліберман проживало в кімнаті одноповерхового особняка у Доброслободському перевулку (разом з В.Катаяном та Л.Брік), куди до Регіни – сестри вже відомого у світі, але замовчуваного в Союзі Володимира, приходили не менш відомі у світі піаністи — Г.Нейгауз, Я.Зак та ін. [6]. Саме у Москві до кола її знайомих увійшов С.Ріхтер, який на старому роялі в їхній московській комуналці робив впевнені кроки у професійний світ, дослухаючись при тому слушних порад Регіни Самійлівни [1; 6, с. 40-44].

Лише 1947 р. Горовиць-Ліберман повертаються до Харкова, де Овсій робить наукову кар'єру, а Регіна, чий учні формуватимуть «золотий фон» піаністичної культури не лише Харкова, але й усього СРСР — педагогічну. З 1947 р. і до смерті вона постійно працювала викладачем відділу спеціального фортепіано ХССМШ-і. З консерваторією, куди вона влаштувалася того ж 1947 р., було складніше. Не дивлячись на досвід і визнання, які Р.Горовиць мала на порозі свого п'ятдесятиріччя, їй запропонували лише посаду старшого викладача. Найвідоміші і «престижні» музиканти СРСР – Е.Гілельс, Я.Зак, Г.Нейгауз, Д.Ойстрах, – протягом десятиріч (!) писали до консерваторії листи-рекомендації [3; 5], де запевняли, що Р.Горовиць достойна звання доцента! Але «влада не прощала «брата-невозвращенца» [5, с. 192]. Попри усі попередні і нові досягнення (а Регіна продовжувала виступати у складі камерного тріо зі скрипацем І.Заславським та віолончелістом І.Коганом), її так і не було представлено до присудження наукового звання. Більше того, 1954 р. її, як «неблагонадійну», звільнили з консерваторії з формулюванням «не пройшла по конкурсу»! Лише через вісім років (1962) її було відновлено у викладацькому складі консерваторії, де вона і працювала до 1984 р., але виключно на посадах ст. викладача і навіть асистента (!). «Скоро мене переведут в студенти», – шуткувала в розмовах з відданими учнями Р.Горовиць [11, с. 216].

А учнів в неї було багато. Усі вони згадують, що навчатися в класі Регіни Самійлівни було дуже важко [10; 11]. Вона багато перейняла від В.Пухальського не лише як піаністка, але й як талановитий викладач. Як і В.Пухальський, вона вмilo випрацьовувала у піаністів-початківців неабияку легкість при виконанні технічних пасажів, яку називали «бісерною»; передавала своїм учням «культ романтизму», у якому її виховував видатний викладач [5, с. 65]. Крім того, як і В.Пухальський, з гарно підготовленими до уроків учнями вона працювала довго, виходячи за межі уроку. Не підготовлені учні, визначені після п'ятихвилинного прослуховування, поступалися своїм часом іншим і отримували «пасивний урок» – обов'язково слухали уроки своїх більш успішних на той день однокласників. Як і в практиці В.Пухальського, «пасивні» уроки дуже багато (і в практичному, і в методичному, і у виховному аспектах) давали учням Регіни Самійлівни.

Крім офіційних уроків, Р.Горовиць влаштовувала неофіційні «квартирні» зустрічі (переважно її учнів і студентів), під час яких знайомила з привезеними на її прохання з-за кордону записами світових концертних прем'єр. І в першу чергу – брата Володимира, з яким намагалась не переривати зв'язок. Відомо, що він, по можливості, телефонував до Харкова, а 1975 р. оформив запит на поїздку сестри до США. Але КДБ не випустило громадянку Р.Горовиць. Володимир і Регіні доля не готувала прижиттєвої зустрічі. Померла Р.Горовиць на вісімдесят п'ятому році життя. Володимир пережив її на п'ять років.

З огляду на успіхи учнів Регіни Самійлівни, та учнів її учнів, багато з яких також стали піаністами-викладачами, вважаємо за можливе говорити про наявність в межах харківської фортепіанної школи, яка зростає без впливу професійної діяльності Олександра Йоахимовича, школи (у вузькому розумінні) Регіни Горовиць — визначної людини, музиканта, піаністки, викладача. Ґрунтовне вивчення явища «школа Горовиць» чекає на своїх дослідників.

Список використаних джерел та літератури:

1. Борисов А. Регина Горовиц сосватала студента. Святослава Рихтера / А.Борисов // *Время*. – 1999. – 2–3 ноября.
2. Волосатих О., Зильберман Ю. Полновластный король, вечный странник-артист... В этом году исполняется сто лет со дня рождения Владимира Горовица / О.Волосатих, Ю.Зильберман // *Зеркало недели*. – 2003. – 23 сент. (№ 37)
3. Зак Я. Деятельный музыкант – педагог / Я.Зак // *Советская музыка*. – 1975. – № 9. – С. 151.
4. Зильберман Ю. Семья Горовицев на Украине / Ю.Зильберман // *Київське музикознавство*. – К.: КДВМУ ім. Р.М. Глієра, 2003. – Вип. 11. – С. 51-60.
5. Зильберман Ю., Смилянская Ю. Киевская симфония Владимира Горовица / Ю.Зильберман, Ю.Смилянская. – К., 2002.
6. Катаян В. Прикосновение к идолам / В.Катаян. – М.: Варгиус, 2004. – 512 с.
7. Кононова Е. Пианистическая культура Харькова последней трети XIX - начала XX ст.: Автореф. дис... канд. искусствоведения 17.00.02. – К., 1984.
8. Кононова О. Музична культура Харкова кінця XVIII – поч. XX ст. / О.Кононова. – Х.: Основа, 2004.
9. Кравец В. Диалоги о великих музыкантах / В.Кравец // *Шалом*. – 1997. – № 2 (48).
10. Новічкова Т. Спогади по вчителя (До 100-річчя з дня народження Р. Горовиць) / Т.Новічкова // *Культура України*. – Вип. 6: Мистецтвознавство: 36. наук. праць. – Харків: ХДАК, 2000. – С. 159-163.
11. Руденко Н. Регіна Самійлівна Горовиць та її уроки / Н.Руденко. – Київ: КДВМУ, 2001. – 256 с.
12. Руденко Н. Регина Самойловна Горовиц — человек, музыкант, педагог / Н.Руденко // *Истоки*. – 2000. – №6. – С. 162-179.
13. Харьковский институт искусств имени И. П. Котляревского: 1917 — 1992. — Харьков, 1992. — С. 123—124.

Аннотация

Мархайчук Н.В., Захарова С.И.

Представители семьи Горовиц в музыкальном образовании Харькова (к истории музыкальной педагогики в Украине)

В статті очерчується значення творчості Александра Іоахимовича Горовица і Регіни Самойловни Горовиц в музикальній життєвій Харків. Благодаря розповідям сучасників і історичним дослідженням наукових працівників педагогічна діяльність і методика роботи Р.Горовиц з учнями різного віку описана і чекає подальшого осмислення. Фігура Александра Іоахимовича в професійній літературі впливає в зв'язі з спогадами про становлення піаністического гурмані Владимира Горовица або в контексті історії музикальної культури Харків. Найбільш суттєві дослідження стосуються описання специфіки виконавського майстерства А.Горовица і його критическої діяльності в Харків. Осуществляється спроба визначення ролі їх педагогіческої діяльності в історії музикальної педагогіки.

Ключевые слова. Музикальне освітання, піаністическа культура, фортепіанне майстерство, музикальна педагогіка, Горовиц.

Summary

Markhaichuk N.V., Zakharova S.I.

Representatives of Gorovits Family in Music Education of Kharkiv (to the History of Music Pedagogics in Ukraine)

The importance of creative work of Oleksandr Ioakhimovych Gorovits and Regina Samoilivna Gorovits in music life of Kharkiv has been outlined in the article. Thanks to the stories of the contemporaries and historic researches of the research workers, pedagogical activity and methodology of work of R.Gorovits with the pupils of different age is described and is waiting for further comprehension. The figure of Oleksandr Ioakhimovych in professional literature arises due to the reminiscence of Volodymyr Gorovits about the formation of piano genius, or in the context of the history of music culture of Kharkiv. The most essential researches concern description of specific character of masterly performance of O.Gorovits and his critical activity in Kharkiv. The attempt to determine the role of their pedagogical activity in the domestic history of music pedagogics has been made.

Key Words: Musical education, piano culture, piano mastery, musical pedagogics, Gorovits.

УДК 929-051 Ф.Ліст / М.Лисенко(477): 78.071.4(09)(045)

Михаськова М.А.

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методики
музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-
педагогічної академії
(м.Хмельницький)

Паралелі педагогічної діяльності Ф.Ліста та М.Лисенка

В статті розглядаються особливості педагогічних поглядів М.Лисенка та Ф.Ліста в контексті музично-педагогічної освіти, аналізуються відмінності виконавських та навчальних підходів митців. Автор статті проводить паралель між методичними настановами виконавців, робить спробу проаналізувати особливості проведення уроків з основного музичного інструменту, аналізує їх думки стосовно необхідності інтерпретації музичних творів. Організовуючи свої заклади педагогіки переслідували одну мету – підвищити музично-виконавський рівень своїх учнів, розвинути музичну культуру вихованців. Але досягнення цих цілей здійснювалось різними шляхами, оскільки Ф.Ліст намагався підвищити виконавську майстерність випускників із академічною освітою, а М.Лисенко починав вчити дітей з молодшого віку.

Ключові слова: педагогічна діяльність, виконавські навички, школа М.Лисенко, школа Ф.Ліста.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Виховання молоді було внутрішньою потребою для видатних композиторів, музично-громадських діячів Ф.Ліста та М.Лисенка. Кожний з них вніс особистий внесок у розвиток музичного мистецтва своїх країн Ф.Ліст – Угорщини, М.Лисенко – України. Більшу частину свого життя митці прагнули створити приватну школу, яка би мала національне спрямування в освіті й реалізували своє бажання кожний по своєму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми... Життєвий та творчий шлях М.Лисенка досліджували Л.Архімович, Т.Булат, М.Гордійчук, Є.Товстуха, А.Шреер-Ткаченко. Мистецьку та просвітницьку діяльність Ф.Ліста аналізували в своїх працях Л.Бас, Д.Гаал, М.Друскін. та інші. Але педагогічної діяльності митців приділялось недостатньо уваги.

Мета статті... Нашу увагу привернули особливості педагогічних поглядів М.Лисенка та Ф.Ліста в контексті музично-педагогічної освіти, відмінності виконавських та навчальних підходів митців.

Виклад основного матеріалу... Стійкі переконання М.Лисенка та Ф.Ліста – демократів і патріотів, митців з широким і здоровим світосприйняттям, цілеспрямованими думками і прагненнями виявились в педагогічній діяльності, де вони реалізували себе як: наставники і вихователі; гуманні педагогіки; високоосвідчені, артистичні та інтелегентні люди, які наставляли любити рідну мову, надихали на щире розуміння великих завдань у мистецтві.